

John F. Kennedy elnöksége és halála

Dezse Tivadar, Ph.D.

drt.81@proton.me

Trump elnök a második beiktatását követő napokban elnöki rendelettel utasította az illetékes hatóságokat, hogy készítsenek tervet a Kennedy elnök meggyilkolásának kivizsgálásakor keletkezett iratok eddig titkosított tartalmának közzétételére. Kennedy meggyilkolásának körülményei már az első naptól vitatottak, a nyomozási eredmények titkosításának feloldása - több hullámban - régóta napirenden van. Kennedy elnöksége konfliktusokkal terhelt hidegháborús időszak volt. Ebben a cikkben bemutatjuk, mi vezethetett a fiatal elnök meggyilkolásához, és egy következőben összefoglaljuk, mit lehet tudni ma a merényletről.

John Fitzgerald Kennedy 1961. január 20-án lett az Egyesült Államok 35., mindmáig legfiatalabban beiktatott és első katolikus vallású elnöke. 1917-ben született Brookline-ben, ír felmenőkkel rendelkező, jómódú családba. Nyolc testvére volt, köztük három fiú. Politikai befolyással is bíró, gazdag apja, Joe Kennedy politikai karriert szánt a fiainak, ezért oktatásukra kiemelten figyelt: John többnyire bentlakásos fiúiskolákban tanult, és a Harvardon szerzett diplomát politológiából. Angliai nagyköveti posztot betöltő apja mellett a gyakorlati politikába is bepillantást nyert, és sokat utazott Európában és a Közel-Keleten. Harcolt a második világháborúban a csendes-óceáni hadszíntéren, megsebesült, hősiességért később kitüntették. 1947-től képviselő, 1953-tól szenátor a szövetségi törvényhozásban. 1953-ban vette feleségül Jacqueline Lee Bouvier-t.

Kennedy 1960 őszén elnökjelöltként Richard Nixonnal, a republikánusok hivatalban lévő alelnökével került szembe. Kennedynak is megvoltak a személyes tapasztalatai a második világháborúról, amelyben elveszítette testvérének Joe Kennedyt, és maga is megsebesült; tisztában volt a fegyverkezési versennyel és a nukleáris háborús veszéllyel. Kennedy meggyőződése szerint pacifista volt, és a nukleáris korban a nyílt összeütközést a szovjetekkel végzetesnek tartotta. Ezzel együtt jó politikai érzéke is volt, és nem mutatkozott békejelöltnek az elnöki kampányban. Az utolsó elnökjelölti tévévitában meledongető harciassággal lépett fel Kuba ügyében és a sziget felszabadítását tűzte ki célul. Nixon, aki alelnökként tisztában volt a Kuba megszállását előkészítő tervvel, nyilvánosan nem feddhetette fel azt, így hátrányba került elnökjelöltként és harciasságban a fiatal szenátorral szemben, aki kis előnnyel, de megnyerte a vitát, majd a választást is.

Az 1950-es éveket az USA-ban masszív kommunista-ellenesség (McCarthy-éra) és beavatkozó külpolitika (Guatemala) jellemezte. A külpolitikát Eisenhower elnöksége alatt John F. Dulles irányította, míg a CIA-t testvére, Allen Dulles. Ebben az időben a CIA kémei a fél világon szabadon garázdálkodtak Irántól Kongóig. Eisenhower olykor megpróbálta megfékezni a hírszerzőit, ám végül feladta. Allen Dulles nem csinált titkot belőle és szabadon hirdette: a hírszerzés embereit nem kötik ugyanazok a morális szabályok, amelyek másokat. Dulles a CIA működésében nem számított lényeges változásra Kennedy megválasztásával, aki egyébként szenátor korában, nagy James Bond rajongóként otthonosan mozgott a társasági életben vezető CIA-sek körében, mégha azok bizonyos fenntartással is viseltettek felé.

Kennedyt beiktatása után tájékoztatták arról, hogy a CIA kubai emigránsokból kiképzett egy nagyjából 1500 fős csapatot, akik Kubában partra szállva készek gerillaháborút indítani a sziget felszabadításáért. A CIA-s csapat legfontosabb tagjai David Atlee Phillips (dezinformáció), Howard Hunt (műveleti támogatás) és David

Morales (bérgyilkosság) voltak, csakúgy, mint Guatemalában az Arbenz-puccs során. Azonban a kubai partraszállás balul sült el: az emigráns csoportot a Disznó-öbölben Castro csapatai várták. Kennedy előre kikötötte, hogy nem akar nyílt konfrontációt a szovjetekkel, ezért a katonai vezérkara folyamatos és erőteljes nyomása ellenére még akkor sem rendelte el a katonai támogatást, amikor a partraszállókat a teljes kudarc és megsemmisülés fenyegette. Ma már tudjuk, hogy a CIA eltitkolta az elnök elől a művelet kockázatait, és eleve amerikai beavatkozással számolt. Emellett mára már az is bizonyos, hogy a kubaiak előre tudtak a partraszállásról, így a felszabadító kubaiak csapdába estek.

A CIA-s és a katonai vezetőket egyaránt meglepte Kennedy rendíthetetlen tiltakozása, hogy katonai erővel támogassa az inváziót. A kudarc már elnöksége elején megrontotta a kapcsolatot saját vezérkarával és a hírszerző ügynökséggel, akik bizalmát és lojalitását Kennedy nem tudta többé visszaszerezni, nem beszélve az emigráns kubaiakról, akik bíztak az amerikai segítségben. Kennedy nyilvánosan az amerikai nép előtt is vállalta a felelősséget. Az elnök döntésében az elszántság, a bátorság és a vezetői képességek hiányát látták - holott Kennedy éppen erről tett bizonyosságot. A vezérkar és CIA-s vezetőség, élükön Dulles (aki a kudarc estéjén Nixonnal vacsorázott) évek óta állam volt az államban, a hidegháború ürügyén gyakorlatilag azt csináltak, amit akartak - Eisenhower rendszeresen megvezették céljaik elérése érdekében, azonban Kennedy Disznó-öböl kapcsán mutatott viselkedése jelezte, hogy ennek az időnek vége.

Kennedy tisztában volt azzal, hogy veszélyes ellenségeket szerzett. Eisenhower tekintélyes katonai tábornok volt, ezért Kennedy a zökkenőmentes átmenet miatt több vezető republikánust is a pozíciójában hagyott, mint Lemnitzer vezérkari főnököt vagy magát Dullest. A kubai fiaskó után néhány héttel megpróbálták rávenni az elnököt, hogy avatkozzon be Laoszban a kommunista felkelés ellen, azonban Kennedy ezt is elutasította, és mérgében a CIA felosztatásával fenyegetőzött. Ezt nem váltotta be, de Lemnizert és Dullest elmozdította a tisztségéből. Öccsén, Robert Kennedyn keresztül,

aki a kormányában igazságügyi miniszteri posztot töltött be és legközelebbi tanácsadójának számított, igyekezett felügyeletet gyakorolni a CIA felett. Ugyancsak Bobby volt, akin keresztül jó kapcsolatokat keresett a kubai emigránsok irányába. Ismert, és itt most külön nem részletezett a kommunikációs szándék Kennedy és Castro között, gondoljunk Lisa Howard, Richard Goodwin, vagy James Donovan tevékenységére.

1962 októberében a kubai rakétaválság során Kennedynek 13 napig kellett állnia a katonai vezetők egyhangú nyomását: avatkozzanak be és katonai erővel távolítsák el azokat a közepes hatótávú rakétákat, amelyeket a szovjetek telepítettek a sziget nyugati felére. Kennedy egy Kuba körüli tengeri blokáddal mellett döntött, hogy megakadályozzák újabb fegyverek érkezését, miközben a háttérben - főleg hadügyminisztere és öccse, Robert McNamara és Robert Kennedy közvetítésével - a szovjetekkel egyezkedett. Az elnök kifejezetten utasította a CIA-t, hogy tartózkodjon az önálló akcióktól, nehogy indítékot szolgáltatson egy nukleáris háborúhoz. A parancsot megtagadva a CIA Miamiban székelő Kuba-ügyosztálya - William Harvey-val az élen - hatvan kommandóست dobott le Kubában arra számítva, hogy az amerikai invázió hamarosan megindul. A válság végül kölcsönös engedményekkel oldódott meg: az USA Törökországból, az oroszok Kubából vállalták leszerelni a rakétákat, ezzel a háború közvetlen veszélye elhárult. Egymást megerősítő beszámolók szerint Kennedy - egész hivatali ideje alatt - jobban tartott egy amerikai katonai függelemsértő kirohanástól vagy puccstól, mint egy kubai vagy szovjet támadástól.

Allen Dulles menesztése után John McCone lett a CIA vezetője. McCone hívő katolikus republikánus volt, akitől a Kennedyek a szervezet a korábbiaknál nagyobb kontrollját várták. McCone alkalmatlannak bizonyult a feladatra, nem tartozott ugyanis a hírszerzők belső körébe - az ügynökség legbefolyásosabb embere Dulles távozása után Richard (Dick) Helms lett. Helms CIA-veterán volt, számító és óvatos, és eltökélt Castro megdöntése ügyében. A nyílt konfrontáció 1962. május 14-én történt meg a

kormányzat és az ügynökség között, amikor egy megbeszélés során kiderült: a CIA a maffiával egyezett meg Castro megöléséről, lényegében felbérelték a gengsztereket a kubai vezető meggyilkolására.

A szervezett bűnözés és a bűnüldöző szervek közötti együttműködéses kapcsolat nem volt újkeletű jelenség, és nem is csak amerikai specifikum. Mindenesetre az ötvenes évek Amerikájában teljesen jellemző volt, hogy kiugrott FBI vagy CIA alkalmazottak magánpraxisba fogtak, magánnyomozók vagy alvilági figurák kijárói lettek, egyúttal megtartva és hasznosítva a korábbi munkakapcsolataikat is. Ilyen személy volt Johnny Rosselli is, aki egyaránt volt bizalmi embere maffiafőnököknek és jó viszonyban az ügynökséggel - Rosselli és William Harvey barátsága legendás volt, együtt jártak például nyaralni is. Később Harvey - a CIA Miamiban székelő Kuba-ügyosztályának vezetője - egy szenátusi meghallgatáson jó barátjának, feddhetetlen embernek jellemezte Rossellit.

Kik voltak ekkor az amerikai alvilág nagyágyúí? Az északi területeken chicagói központtal Sam Giancana volt az úr - az ő alvezére volt Rosselli és hozzá volt bekötve Frank Sinatra is, aki egy ideig a Kennedyekhez is közel állt. Délen New Orleans-ban székelte Carlos Marcello - őt a Kennedyek deportálták, nagy viszontagságok után megrendült egészséggel szökött vissza az államokba, és bosszút esküdött. Floridában Santo Trafficante volt a maffiavezér - ő ápolta a kapcsolatokat az üzleti világgal, Hollywood-dal és Jimmy Hoffával. Hoffa a Szállítómunkások Szakszervezetének nyugdíjalapját kezelte: hatalmas összeg, amellyel nagy önállósággal bánt. Bobby Kennedy még az ötvenes évek második felében, amikor a Szenátus Panamákat Vizsgáló Bizottságában dolgozott, indított Hoffa ellen eljárásokat, egy időre le is ültette - a két férfi heves ellenérzéseket táplált egymás iránt. Hoffa, Giancana, Marcello, és Trafficante: különböző mértékben, de mind belefolytak a CIA Castro megdöntésének üzelmeibe.

Ne hagyjuk szó nélkül a Kennedyek kapcsolatát az alvilággal. Joe Kennedy a 20-as évektől kezdve kapitalista vállalkozóként úgy szerzett vagyont, ahogy tudott: az alkoholtilalom idején csempészetel, később mozik üzemeltetésével, tőzsdei spekulációkkal foglalkozott. Tevékenységei során alvilági figurákkal is kapcsolatba került, és olyan ismert gengszterekkel is üzletelt, mint Frank Costello vagy Longy Zwillmann - a 40-es évek végén utóbbinak adta el alkoholkereskedelmi hálózatát. Amikor fiai, előbb Bobby, majd később John is a panamákat vizsgáló bizottságban gengszterekre vadásztak, Joe komolyan aggódott fiai biztonságáért, mert ismerte őket és a módszereiket, ebből családi viszályok is támadtak. Ma már biztosra vehető, hogy Joe Kennedy John 1960-as elnöki kampánya közben tárgyalt is maffiavezérekkel annak érdekében, hogy azok segítsék elő államukban fia elnökké választását. Marcello és Trafficante az előválasztáson Johnst, majd a választáson Nixont támogatta fél-fél millió dollárral, azonban Giancana közrejátszott abban, hogy Kennedy megnyerte Chicagot. Hoover, az FBI vezetője 1961 végén szembesítette a Kennedyeket egy lehallgatott telefonhívásról, amelyben Giancana amiatt őrijong, hogy Joe Kennedy nem tartotta a szavát, és őt annak ellenére zaklatják a bűnüldöző szervek, hogy "szállította Chicagot". Joe Kennedy éppen azokban a napokban kapott agyvérzést, élete hátralévő részére félig bénává és beszédképtelenné vált, fiai pedig nem kívántak tudomást venni apjuk alvilággal kötött alkujáról, ha volt ilyen (elképzeltető, hogy Giancana a lehallgatása tudatában Kennedyt akarta kompromittálni).

Már a disznó-öböli kudarc után elkezdett a CIA saját, az elnöki adminisztráció fölött átnyúló terveket szőni Castro és a kubai rezsím megdöntésére. Kennedy hintapolitikát játszott: szeretne volna, ha erőskezű vezetőnek látják aki eltökélt Kuba felszabadításában, de tartott is a nukleáris háború veszélyétől és hajlott a megbékítés politikájára. A rakétaválságot követően, amely megoldásában szerepet játszott egy meg-nem támadási ígéret amerikai részről, és amelyet Kennedy komolyan is gondolt, a CIA konspirációs tervei is felerősödtek - nagyjából ekkora datálható a kapcsolat elmélyítése

a keresztapákkal. Giancana, Marcello, és Trafficante érdekeltségekkel rendelkeztek Kubában: szerencsejáték, kaszinók, szállodák, amelyek a kubai forradalom következtében állami kézre kerültek, és amelyeket szerettek volna visszaszerezni. A CIA pedig bízott abban, hogy az alvilági kapcsolatrendszer és a bérgyilkosokat kihasználva, valamint a kubai emigránsok harcolni kész tagjai felfegyverezve kiiktatható Castro, és a kubai ellenállás támogatásával megdönthető a rendszere. Ennek a szervezkedésnek a központja a Kuba-ügyosztály lett Miami-ban - 1962 augusztusában ők szervezték a Castro elleni sikertelen merényletet egy havannai szállodában, amely aztán közvetlen előzménye lett az októberi rakétaválságnak; a szovjetek ezt követően kezdték meg a rakétakilövőök elhelyezését Kuba nyugati részén.

John Kennedy, aki öccsén keresztül igyekezett befolyása alatt tartani a CIA-t és a harcos kubai emigrációt is, tudott a maffiával való összefonódásról, és ellenezte. Nem tudjuk, hogy a CIA az anyagi támogatáson, a fegyverbeszerzéseken és a kiképzéseken túl mennyiben bátorította a Castro-ellenes alvilágot a Kennedyekkel szembeni ellenszegülésre. Azt tudjuk, hogy Bobby Kennedy megkapta azokat a jelentéseket, amelyek arról szóltak, hogy a miami körökben veszélyes méreteket ölt az elnök elleni hangulatkeltés. 1963 közepén ezekben a körökben tűnt fel Lee Harvey Oswald.

Oswald élettörténete külön is megérne egy cikket, azonban most csak a témához kapcsolódó legfontosabb információkat foglaljuk össze. Különösebb tehetség és életcél nélkül már fiatalon csatlakozik a tengerészgyalogsághoz, ahol oroszul kezd tanulni. Japánban állomásozik, az U-2-es bombázók támaszpontján. Leszerelése után a Szovjetunióba disszidál, megnősül, majd visszatér az Államokba. Mindezt a hidegháború kellős közepén, és még csak nem is végzálják - miközben baloldali gondolkodású közéleti szereplőket, művészeket tiltanak be, hallgatnak le, citálják bíróságra. Oswald valószínűleg egy alacsony szintű CIA-s vagy a Katonai Hírszerzés embere lehetett, akit a tengerészgyalogságnál szervezhettek be, és akit "átdobtak" a szovjetekhez majd engedtek visszatérni az USA-ba, miután a KGB érdemben nem

foglalkozott vele - vagy lehet, hogy igen, és kettős ügynök volt, nem tudjuk. Azt viszont tudjuk, hogy a felesége nagybátyja ezredesi rangú szovjet belügyi tiszt volt (Marina egyetemistaként nála lakott), és pont abban az időben lőttek le egy U-2-es bombázót a szovjetek, amikor Oswald is ott élt. Visszatérése után annál a térképészeti cégnél kap munkát, amely a kubai rakétaválság idején az elnököt látja el információval. Második gyermeke is megszületik, a feleségével gyakran élnek külön. 1963 nyarát New Orleansban tölti, itteni ténykedése jól dokumentált: baloldali provokátor és valószínűleg FBI informátor volt.

Kuba, CIA, maffia, ezek a területek hordozták a legfőbb veszélyt Kennedy elnökségére, és mint utóbb bebizonyosodott, az életére is. Elnökségének más fontos politikai aspektusáról, mint a polgárjogi ügyek, Vietnám, űrprogram, ebben a cikkben nem foglalkoztunk, mert megítélésünk szerint nem voltak közvetlenül hatással a meggyilkolására.